

یادداشت

قدیمی ترین عکس مشهد

سعید مهرپویا - نخستین عکس ها از مشهد را سفرنامه نویسان بیگانه یا مأموران خارجی دربار قاجار گرفته اند. در زمان محمدشاه و حدود سال ۱۲۲۳ خورشیدی نخستین عکس های داگرنوتایپ در ایران گرفته شد اما گزارشی از سفر آن عکاس ها به خراسان نشده است. ۱۴ سال بعد و در زمان ناصرالدین شاه، آنتونیو جانوئزی (یا آن گونه که رایج است جیانوزی) در میانه ی مأموریت هایش به مشهد سفر کرد و قدیمی ترین عکس ها از مشهد را گرفت. خوشبختانه این عکس ها همچنان باقی است. بخشی از آن ها در آلبوم ۳۰۴ کاخ گلستان نگهداری می شوند (۲۲ عکس)، تعداد بیشتری اما در موزه های آسیایی گیمه فرانسه وجود دارد. در موزه متروپولیتن نیویورک نیز چند عکس وجود دارد که با وجود مشابهت با عکس های آنتونیو جانوئزی اما به نام لوییجی پشه، دیگر عکاس هم عصر او، ثبت شده است. امضای جانوئزی در پای عکس ها نیز محو شده است.

باری؛ آنچه آشکار است این که ۱۵۹ سال از قدیمی ترین عکس های مشهد می گذرد. عکس های او هم وضع معماری و شهر را در ابتدای دوران ناصری نشان می دهد، هم با دقت و تحلیل درست، به نوع پوشش و گاهی آداب زیارت هم می توان دست یافت. آنتونیو رافائل جانوئزی در سال ۱۱۹۷ خ در ماترا (شهری در ایتالیا ی کنونی) به دنیا آمد. او زمانی جزئی از سربازان جنگ های استقلال ناپل بود و بعدها به دلیل شهامت هایش مأموریت های دیگری یافت. زمانی قرار بود به عنوان مأمور به قسطنطنیه برود که آن زمان در قلمرو امپراتوری عثمانی بود؛ اما از آنجا که اطاعت سربازان مسلمان از فرمانده غیر مسلمان ممکن نبود، ترجیح داد تا برای آموزش به دربار قاجار برود (حدود سال ۱۲۲۵ خ). او در ایران به آموزش نظامی پرداخت و به درجه کلنل نیز رسید. به جز آموزش، او مأموریت ها و سفرهایی نیز انجام داد که در یکی از آن ها در سال ۱۲۳۷ خ به مشهد رفت. عکس های او از شهرهای میان راه و نیز مشهد به یادگار مانده است. جانوئزی در سال ۱۲۵۵ خ در تهران درگذشت. تعدادی از عکس های او در آلبوم دکتر ژوزف تولوزان، پزشک دربار ناصری، نیز وجود دارد.

قدیمی ترین عکس مشهد؛ عکسی است که آنتونیو جانوئزی (یا آن گونه که رایج تر است جیانوزی) در سال ۱۲۳۷ خورشیدی گرفته است.

از قلم افتاده: خانه ملک جعفریان

شکل و چهارباغچه در اطراف آن قرار دارد. در ضلع شمالی حیاط و در کنار درب ورودی اصلی، اتاقی مستطیل شکل قرار دارد که با ۱۰ پله به ارتفاع ۳۰ سانتی متر به اتاق طبقه بالا متصل می شود و با یک درب چهارلته نیز با حیاط ارتباط پیدا می کند. در ضلع جنوب غربی بنا هم پس از درب ورودی یک اتاق مستطیل شکل قرار دارد که دارای دو درب دولته روبه حیاط و یک درب دولته روبه اتاق کناری است. بخاری دیواری قدیمی این قسمت به سبک یهودیان در گوشه اتاق به یادگار مانده است. اتاق مستطیل شکل کوچکتری هم در کنار این اتاق قرار دارد که دارای یک درب به سمت حیاط و دو درب روبه روی هم به سمت اتاق های اطراف است؛ در واقع اتاق بعدی در حکم فضای تقسیم این قسمت است که در ب هایش مشابه اتاق کناری است و سرویس پله دو طرفه ای با ۱۰ پله به ارتفاع ۳۰ سانتی متر در انتهای این فضا قرار دارد.

اتاق های دیگر این قسمت به صورت کاملاً قرینه نسبت به محور این فضای تقسیم در طرف دیگر این فضا تکرار می شوند. اتاق های طبقه بالا مشابه طبقه همکف است. در گوشه ضلع جنوبی حیاط سرویس بهداشتی و فضای قرار دادن منبع ذخیره آب وجود دارد. در ضلع شمال شرقی این بنا هم پنج اتاق قرار گرفته است. تنها درب ورودی به حیاط در این پنج اتاق در اتاق سوم قرار دارد که با چهار پله از سطح حیاط پایین تر قرار گرفته است. اتاق های دیگر فقط با پنجره کوتاه سه لته ای با حیاط ارتباط دارند. اتاق وسط اینجا هم در حکم فضای تقسیم این قسمت است و سرویس پله دو طرفه ای با ۱۰ پله آن را به طبقه دوم متصل می کند. در اتاقی که در سمت جنوب این فضای تقسیم قرار دارد (در هر دو طبقه) فضایی به عنوان «شاه نشین» مشاهده می شود. این فضا عبارت است از سکویی به ارتفاع ۳۰ سانتی متر و طول و عرض تقریبی ۱۷/۷۰ × ۲ متر که طاقچه ها و راف های در دو ردیف در دیوار سه وجه آن قرار گرفته است. این طاقچه ها و راف ها عبارت اند از یک طاقچه بزرگتر در وسط و دو طاقچه کوچکتر در طرفین (به طاقچه های ردیف بالا «راف» گفته می شود). در هر طرف فضای تقسیم دو اتاق قرار گرفته است که هریک با درب دولته ای با اتاق کناری خود در ارتباط است. هریک از این اتاق ها پنجره ای هم روبه حیاط دارد.

وضع موجود در منطقه ثامن

متأسفانه این خانه قاجاری با وجود آنکه واجد ارزش های ثبتی است هنوز در جمع آثار ملی کشورمان ثبت نشده است و سازمان میراث فرهنگی می تواند با پیگیری خود، پرونده این اثر تاریخی و فرهنگی را برای ثبت در فهرست آثار ملی ارسال کرده و سپس برای مرمت آن اقدام کند.

بخش زمستان نشین خانه و بخاری دیواری آن

شعبان شریف - خانه ملک جعفریان مربوط به اواخر قاجار که در حال حاضر در کوچه «عباسقلی خان»، کوچه «محمدیه»، فرعی «کرمانی»، فرعی «هیئت ابوالفضل العباس (ع)» و بین پلاک ۲۶ و ۲۸ واقع شده است در ابتدا متعلق به یکی از یهودیان مشهد بوده که بعدها توسط آقای سید حسینی خریداری می شود. پس از او آقای عباس سلیمانی نژاد و سپس آقای ملک جعفریان صاحبان این بنا می شوند. چون این بنا در حال حاضر همچنان متعلق به ملک جعفریان است به نام «منزل ملک جعفریان» مشهور است.

ویژگی های بنا:

این بنا دارای دو قسمت مجزای «زمستان نشین» و «تابستان نشین» است که با توجه به موقعیت اقلیمی آن هر فضا در ضلع مناسب خود جای گرفته است و برای هریک از این دو قسمت امکانات مختص به خودش را در نظر گرفته اند؛ مثلاً در قسمت زمستان نشین که در ضلع شمالی بنا قرار گرفته دوبخاری دیواری قدیمی در گوشه دیوارهای میانی و طرفین بنا دارد و در قسمت تابستان نشین بنا فضای شاه نشین وجود دارد که در اتاقی که متعلق به مهمان خانه بناست قرار گرفته است. این فضا عبارت است از یک تورفتگی تقریباً ۲ متری در دیوار که دور تا دور آن را طاقچه رف هایی احاطه کرده اند. این طاقچه رف ها احتمالاً برای گذاشتن اشیای تزئینی یا عتیقه بوده است. پستوها و طاقچه های متعدد دیگری نیز در این بنا وجود دارد. از این موارد که بگذریم فرم چیدن آجرهای موجود در دیوارها نیز قابل توجه است. این آجرها اصلاً حابه صورت صندوقی چیده شده اند که باعث ایجاد فضاهای خالی در دیوار می شود، فضاهایی که در حکم عایق حرارتی است.

در نمای جنوب غربی بنا (فضای تابستانه) و در بالای پنجره ها قاب های سفالی با نقوش گل ها و گیاهان برجسته مشاهده می شود. همچنین تابلوی بالای ورودی اصلی و دو طرف انتهایی آن دارای نقش سر دوسیمرغ است که پشت به پشت هم به صورت قرینه قرار گرفته اند. از پشت سر آن ها نیز سه گل نیلوفر آبی بیرون آمده و به منقار هر کدام نیز یک شاخه از همین گل مشاهده می شود. در واقع کل قاب با فرم های منحنی شکل شاخ و برگ این گیاه پر شده است. تابلوی میانی آن هم دارای نقوش گل و بوته است.

مشخصات بنا:

درب ورودی اصلی این بنا به کوچه باریکی به عرض تقریبی ۱/۵ متر باز می شود. در انتهای این کوچه درب ورودی دیگری قرار دارد که این درب به فضای هشتی مستطیل شکلی باز می شود. پس از هشتی، حیاط مستطیل شکلی قرار دارد که ابعاد تقریبی آن ۱۴ × ۱۷ متر است. در وسط حیاط هم یک حوض دایره ای

بخش زمستان نشین خانه و بخاری دیواری آن